

hem van jullie mooie appartement te kunnen genieten.

We komen aan bij de stilteruimte en samen steken we een kaarsje aan. We nemen naast elkaar plaats in de stoelen die er staan. Tranen lopen over je wangen. Je vindt het zo mooi. Je ging samen met je man ook regelmatig naar een kapelletje in de buurt.

In gedachten

Ik leg mijn hand op jouw hand en samen zitten we een tijdje naast elkaar, zonder iets te zeggen. Ieder van ons met zijn eigen gedachten. Zelf denk ik aan mijn moeder die al enige jaren geleden is overleden, maar het gemis blijft. Ik kijk naar de vlammetjes van de kaarsjes die heen en weer lijken te dansen.

Ik schrik op uit mijn gedachten als ik je stem hoor zeggen dat het tijd wordt om terug te gaan. We lopen weer naar buiten en kijken nog een keer naar het kruisje aan de muur met de naam en de geboorte- en sterfdatum van je man. Dan lopen we terug naar je appartement. Je vertelt me hoe dankbaar je bent dat we dit samen hebben gedaan en dat ik de tijd heb genomen, hoewel mijn dienst er al opzat. Maar ik ben zo blij dat ik met dit kleine gebaar van betekenis heb kunnen zijn. Dit is precies waarom ik in de zorg ben gaan werken. Met een volstaan gevoel ga ik naar huis.

De dood in de ogen

Wat doe je als iemand op sterven ligt? Je had het mij vijftwintig jaar geleden niet moeten vragen, toen ik als bejaardenverzorgende begon. Want hoe praat je als twintigjarige in vredesnaam over leven en dood? Ik vond dat heel moeilijk. Wat moet je tegen iemand zeggen die de dood in de ogen kijkt? Wat als ik iets verkeerd zeg? Spannend en eng vond ik dat.

Nu ga ik dat gesprek veel makkelijker aan. Ik ga op de rand van het bed van de bewoner zitten. We praten over de dood. Bent u bang om te sterven? Bent u gelovig? Zo ja, zou u dan de laatste ziekenzalving willen hebben?

Ook de familie probeer ik daarbij te betrekken. Zij hebben net zo goed behoefte aan een luisterend oor. Ze willen weten hoelang iemand nog te leven heeft, hoe anders dat proces bij iedereen ook verloopt. Ik blijf met de bewoners praten, ook als ze niet meer aanspreekbaar zijn. Het gehoor blijft van alle zintuigen het langst intact. Ik zeg steeds wat ik ga doen. Ik let goed op non-

verbale signalen. Trekt iemand een pijnlijk gezicht? Is iemand onrustig? Dan overleg ik met de huisarts hoe we meer comfort kunnen bieden.

Grote telefoonstoring

Vijfentwintig jaar geleden had ik nog geen idee hoe ik dat het beste aan kon pakken. Gelukkig leert men door ervaring. En die ervaring kan soms heel heftig zijn.

Een paar jaar geleden kwam ik met twee collega's een appartement binnen, omdat de bewoner had gebeld. Hij was gevallen. Het was een man van in de negentig die heel goed bij de pinken was. Bij binnenkomst zagen we al dat het niet goed ging en dat er meer aan de hand was. Als er niet snel hulp zou komen, dachten we, zou hij snel overlijden.

De bewoner riep steeds om zijn dochter. Ik ging bij hem op de grond zitten en pakte zijn hand vast. Mijn collega probeerde te 112 bellen. Dat lukte niet. Ook andere collega's, met andere telefoons, lukten het niet. 112 én de dochter waren onbereikbaar. Er bleek een grote storing te zijn in het landelijke telefonienetwerk.

Minuten leken uren

Al die tijd, waarin minuten uren leken, zat ik naast hem op de grond. Met mijn hand in de zijne. Ik vertelde dat we alles deden om zijn dochter te bereiken en dat ik hem niet alleen zou laten. Hij bleef mijn hand ook vasthouden en ik merkte dat als ik even tegen hem sprak, hij rustiger werd.